

Mazinin Oyuncakları
Canlandı!

TARİHÎ EYÜP OYUNCAKLARI

Kaynana zırlıtısı, aynalı beşik, cambaz, çekçek, çınçın, düdüklü testi... 18. yüzyılda Eyüp'te üretilen oyuncaklar, 2005 yılında hayata geçirilen bir projeyle yeniden hayat buldu. On beş azimli kadının Eyüp'teki mütevazı atölyelerinde aslına uygun olarak ürettikleri Tarihî Eyüp Oyuncakları, özellikle çocukların ve geçmişini unutmak istemeyen çocuk kalmışların ilgisini çekiyor.

YAZI Seda Meşeli Allard
FOTOĞRAFLAR Xavier Allard

Tam beş yıl boyunca her gün Eyüp-Taksim arasını aşındırdım durdum. Eyüp'ten geçerken başımı otobüs camına dayar, etrafı seyre dalarım. Eyüp Sultan Türbesi'ne giden İskele Caddesi'nin üzerindeki ahşap ve yaşı "Eyüp Oyuncakları" tabelası her geçişimde gözüme çarpar, beni meraka düşürürdü. Yaşım, "Eyüp" ve "oyuncak" kelimeleri arasındaki bağı kuramayacak kadar küçüktü...

yıllarda başlayıp bugüne dek uzanan nostaljik bir öykünün içinde buluverdim kendimi.

Şimdilerde Eyüp'e gittiğinizde elinde asası, üzerinde bembeyaz parlak kıyafetiyle fotoğraf çektirmeye gelmiş sünnet çocuklarını görürsünüz. İşin aslı çocuklar çok eskilerden, 1800'lü yıllardan beri Eyüp'e gelme fikrine bayılırlardı. Bayılmasınlar da ne yapsınlar! Bilirlerdi ki Eyüp'ü ziyaret etmek, zilli bir

Mahmut döneminde (18. yüzyıl) Dökmeci Hasan Ağa tarafından yapıldı. Rami Kışlası'nın açılış törenlerinde dümbelek çalıp arada sahur maniciliği yapan Hasan Ağa'nın ilk oyuncacı üretmesi ona "Tükürüklü Oyuncakçı Hasan Ağa" lakabını kazandı. Onun ardından Gümüşsuyu Darbukacı Halil Efendi ve Küçük İsmail Efendi mesleği daha da ileri taşıdı. Anadolu'nun birçok yöresine oyuncak dağıtacak kadar ilerleyen bu zanaat kolunun tohumlarının bilhassa Eyüp'te atılması tesadüf değildi. Zira Osmanlı'daki sünnet, doğum ve zafer kutlamalarının öne çıkan semtlerinden biri olan Eyüp, zamanın önemli bir ziyaret ve konaklama mekânıydı. Oyuncaklarda Tahtakale'nin tahta artıkları, Sütlüce Mezbahası'nın deri ve bağırsak fazlası, Kağıthane ile Alibeyköy derelerinin biriktirdiği çamur ve kil kullanıldı. Eyüp semti ise oyuncakların hammaddelerinin temin edildiği semtlerin tam ortasındaydı.

Gelgelelim Eyüp oyuncaklarının şanı kısa sürdü. Yıldızlı Eyüp oyuncakları yerini 19. yüzyıl Pera'sının cazibeli oyuncaklarına bıraktı. Öyle ki 19. yüzyılın başında Eyüp'teki oyuncakçı dükkanı sayısı 100'den 25-30'a kadar düştü. 1957'de Eyüp Bulvarı'nın açılmasıyla meşhur Oyuncakçılar Çarşısı'ndan ve Eyüp oyuncakçılığından eser kalmadı... Hikâye normalde burada son bulacakken 2000'li yıllarda bir grup yetenekli, çalışkan ve azimli

Neden sonra Eyüp'ten taşındım, Eyüp'ü de oyuncaklarını da unuttum, başka türden merakların peşine düştüm. Ta ki bir gün el emeği ürünlerin satıldığı bir mağazada "Tarihî Eyüp Oyuncakları" ibaresini görene dek. Biraz şaşkınlık ve bolca heyecanla seneler önce aklımın derinliklerine gömülmüş merakım yeniden diriliverdi. Derken 1800'lü

tefi, oyuncak bir arabayı ya da toprak bir testi eve götürmeye eşdeğer... Kaç çocuğun bir tahta beşik uğruna Eyüp sokaklarında gözyaşı döktüğünü, kaçının yepyeni topacını koynunda saklayıp gece sevinçten uykuya dalamadığını bilmesek de bildiğimiz bir şey var: Eyüp'ün çok eskilerden beri İstanbul'un oyuncak merkezi olduğu...

Eyüp'te ilk oyuncak, ikinci

kadın "Bu iş burada bitmez!" dedi ve tarihin tozlu sayfalarına gömülmüş oyuncaklara sihirli dokunuşlarıyla can verdi.

Fener-Balat semtlerinde yaşayan ev kadınlarının istihdam edilmesi ve kültürel mirasımız Eyüp oyuncakçılığının yeniden canlandırılması amacıyla 2005 yılında bir proje hayata geçirildi. Avrupa Birliği ve Türkiye İş Kurumu ortaklığında düzenlenen proje çerçevesinde altı kadın, eğitmen olarak yetiştirildi. Üretim ve pazarlama eğitimini

kapsayan projede eğitmenler de kendi öğrendiklerini elli sekiz kadına aktardılar. Ahmet Genç'in Eyüp Belediye Başkanı olduğu vakitlerde kendilerine tahsis edilen tarihî mekânlarda hem üretim hem de satış yaptılar. Eh, tarihe meydan okuyan oyuncakları hayatta tutmak kolay değil! Projenin ilk adımlarının atıldığı 2005 yılından 2013'e kadar türlü zorluklarla yüzyüze geldiler... Kışın dondurucu soğuşunda karın içinde zımpara yapıp,

atölyelerinin kiralarnı kendi ceplerinden ödediler... İçlerinde pes edenler olsa da geriye kalan on beş gözüpük kadın yaşadıkları güçlüklerle rağmen hayallerinden hiç ödün vermediler.

"Yaptığımız işi tutku derecesinde seviyoruz." diyor eğitimcilerden Asuman Ustaoglu ve ekliyor: "2006 senesinde bir kooperatif oluşturduk ve kooperatifimizdeki her kadın yaptığı işe sıkı sıkıya bağlı. Şu ana dek 18. yüzyılda Eyüp'te

üretilen 28 çeşit oyuncaktan 20'sini üretmeyi başardık. Oyuncakların imalatı baştan sona bize ait." Modeller sayesinde ebat ve renklerine yüzde yüz sadık kalarak, oyuncakları önce çiziyor, sonra kalıbını çıkarıyor, zımparalıyor, montajlıyor ve boyuyorlar. Her kadın, imalatın her aşamasında yer alıyor. Kuşlu araba, aynalı beşik, cambaz, çekçek, çinçin, darbuka, def, dönme dolap, düdüklü testi, el arabası, kağnı, kaynana zırlıtı, topaç, saplı

dolap, kumbara ve saltanat kayığı, kooperatifin ürettiği oyuncaklardan sadece bazıları... Orijinallerine benzer şekilde, şimdiki oyuncaklarda kullanılan malzemeler de deri, ahşap ve toprak... Ağırlıkla sarı, kırmızı ve mavi renklerin kullanıldığı oyuncakların üzerlerini su gibi akışkan ve yumuşak dalgalı desenler ve benekler süslüyor.

Geçmişin oyuncaklarını bugünün çocuklarına tanıtabilmek için atölyeler düzenliyor Eyüp'ün kadın

oyuncak ustaları. Daha çok anaokul ve ilkokul öğrencilerinin katıldığı Kendi Oyuncakını Kendin Yap atölyelerinde önce çocukların anlayabileceği sade bir dille oyuncakların tarihçesini anlatıyor, sonra da mütevazı oyuncakları diledikleri gibi boyama özgürlüğü veriyorlar onlara... "Çocuklar önlerindeki oyuncaklara renk verirken tabiri caizse çıldırıyorlar, 'Ben bunu anneme yapıyorum, altına ismini yazabilir misiniz?' diyen birçok çocukla karşılaştım

şimdiye dek. Özellikle beşiği 'bu da kardeşime' diye boyuyor çocuklar. Oynayacakları objeye emek vermenin tarifsiz keyfini yaşıyorlar." diye anlatıyor Asuman Hanım. Çocukların en çok rağbet gösterdiği oyuncuğun, çömlekten yapılan ve ağzına üflendiğinde kuş sesi çıkaran düdüklü testi olduğunu aktarıyor ve ekliyor: "Tanıtım eksikliği nedeniyle sesimizi yeterince duyuramıyoruz. Kooperatifimizi yeni üyeler almak, üretimimizi

artırmak istiyoruz ancak bunun için satışlarımızın daha iyi olması lazım. Okullar için düzenlediğimiz atölye çalışmalarını bizim en önemli gelir kaynağımız." Oyuncaklara ilgi gösterenler sadece minikler değil. Oyuncaklar kimi koleksiyonerler ile bugün orta yaşta olup çocukluğunu Eyüp yakınlarında geçirenlerin de ilgisini çekiyor. Asuman Hanım gelecekle ilgili temennisini şöyle belirtiyor: "Göğüslediğimiz onca güçlükten

sonra bu sene Tarihî Eyüp Oyuncakları markasını almanın sevincini yaşıyoruz. Benim şimdi en büyük arzum bu markanın Türkiye sınırlarını aşıp dünya çapında duyulmasını sağlamak..." Bir diğer usta Şennur Ülker "Ben bu işi o kadar çok seviyorum ki kendi evime bile kesim makinası aldım. Hayalim gelecekte bizim gibi birçok kadının bu oyuncakların yapılışını öğrenmesi ve üretilen oyuncakların engelli çocuklar

tarafından boyanması... Umarım bu hayalim tez zamanda gerçeğe dönüşür." diye özetliyor arzusunu. Atölyede annesine yardım eden on iki yaşındaki Esra Ülker de genç yaşta Eyüp oyuncaklarına gönül vermişlerden: "Oyuncak boyamak çok zevkli. Her türlü oyuncuğu boyuyorum ama düdüklü testi boyamak biraz zor geliyor. Kullandığım renklere ben karar veriyorum. Eskiden favori rengim pembeydi ama

şimdi tercihim mor. İleride saltanat kayığı annem gibi sıfırdan üretebilmeyi umuyorum." Kültürel değerlerin önemini bilen bir grup cesur kadının yeniden can verdiği Tarihî Eyüp Oyuncakları'nı Hasköy'deki Rahmi Koç Müzesi ve Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı bünyesinde el emeği ürünlerin satıldığı Nahıl mağazalarından ya da internet üzerinden kargo yoluyla satın alabilirsiniz. Kendi Oyuncuğunu Kendin Yap

atölyelerinde ise çocuklarınıza ya da öğrencilerinize oyuncağa emek vermenin keyfini tattırabilirsiniz. Kadın ustaların mahir ellerinde hayat bulan Tarihî Eyüp Oyuncakları'nın milenyum çocuklarının neşeli kahkahalarında boyanmaya devam etmesi dileğiyle...

İletişim Bilgileri: Nişanca Mah. Çömlekçiler Arkası Sokağı No:13 Eyüp/İstanbul www.eyupoyuncaklari.com.tr www.facebook.com/tarihieyupoyuncaklari